

ZVÍŘE JAKO OBJEKT PRÁVNÍCH VZTAHŮ

HANA MÜLLEROVÁ

Ústav státu a práva Akademie věd ČR

Abstrakt

Úvodní část příspěvku rozebírá otázku právního postavení zvířat podle platného českého práva a podle navrhované nové právní úpravy občanského zákoníku. Těžištěm příspěvku jsou pak úvahy nad různými typy právních vztahů, jejichž objektem může být zvíře, a to v oblasti práva veřejného i soukromého, s poukazem zejména na různost cílů, k nimž příslušná právní úprava směřuje.

Klíčová slova

Zvíře; právní postavení zvířat; ochrana zvířat.

Abstract

The introductory part of the report analyses the legal status of animals in the Czech law in force and in the draft of the new Czech Civil Code. The focal point of the contribution are considerations on various types of legal relations that have animals as an object either in public or private law, with reference to different aims of respective legal regulation.

Key words

Animal; legal status of animals; protection of animals.

1. ÚVOD

Obecnými východisky mého příspěvku byly teoretické postuláty obecné právní teorie, resp. teorie oborů občanského práva a správního práva týkající se právních vztahů. Dnes se všeobecně uznává, že právní vztahy vznikají a realizují se v různých oblastech práva, a to soukromého i veřejného. Jejich původ je však třeba hledat v právu soukromém. Podle V. Knappa „*pojmem právní vztah je pojem typicky soukromoprávní. Jak ale z jeho podstaty vyplývá, není vyloučen ani v právu veřejném ani v právu mezinárodním. V těch se však pojmu právní vztah v tomto smyslu zpravidla nepoužívá.*“¹ Právně teoretická východiska jednotlivých oborů práva, a to i práva veřejného, však dnes běžně s pojmem právních vztahů operují, a tak se rozlišují právní vztahy ústavněprávní, správněprávní, občanskoprávní atd.

---

¹ Knapp, V.: *Teorie práva*, 1. vydání. Praha, C.H.Beck 1995, s. 202.

Podle A. Gerlocha² je právní vztah je společenský vztah mezi nejméně dvěma konkrétně určenými právními subjekty, upravený právními normami, v němž jeho účastníci jsou nositeli vzájemně spjatých subjektivních práv a právních povinností. Tyto práva a povinnosti vznikají subjektům právního vztahu přímo z právních norem nebo zprostředkovaně na základě právních norem. Prvky právního vztahu jsou subjekty, objekt a obsah (tj. práva a povinnosti *ve vztahu k objektu* právního vztahu). Předpokladem vzniku právního vztahu je zejm. platná a účinná právní norma, která ve své dispozici buď přímo stanoví určitou povinnost nebo dává určité oprávnění v kogentní podobě nebo dává dispozici účastníkům právního vztahu, aby oprávnění a povinnosti stanovili v právním úkonu, jímž je právní vztah založen. V hypotéze normy se stanoví okruh subjektů a okolnosti, které musí nastat, aby došlo ke vzniku, změně, event. zániku právního vztahu. Sankce stanoví možnou újmu v případě nedodržení stanovené nebo smluvené povinnosti.

Předmětem mého příspěvku je rozbor právního statusu zvířete podle platné české právní úpravy a podle návrhu nového českého občanského zákoníku a dále úvahy, v jakých typech případů může být objektem právního vztahu zvíře, jak lze tyto právní vztahy charakterizovat a jakým způsobem ovlivňuje povahu těchto právních vztahů cíl, jež příslušná právní úprava sleduje. Cílem tohoto příspěvku není podrobně analyzovat jednotlivé typy právních vztahů, jejichž objektem je nebo může být zvíře, nýbrž podat určitý obecný přehled o podobě těchto právních vztahů, který bude konkrétními příklady příslušných právních úprav pouze ilustrován.

2. K POJMŮM

Zvířata jsou součástí živé přírody, jsou obnovitelným přírodním zdrojem. Jaký je však význam pojmu zvíře právním smyslu? Z obecného i právního jazyka jsou nám známy pojmy zvíře, živočich, event. živočišstvo, fauna. Tyto pojmy jsou v českém jazyce často užívány bez rozlišování, event. lze říci, že výraz živočich je užíván spíše v odborném jazyce, zatímco výraz zvíře je rozšířen v běžné mluvě.

V právním jazyce se setkáváme s oběma výrazy (živočich i zvíře), které zde mají odlišný obsah. Pojem živočich je kategorií užívanou v normách práva životního prostředí zaměřených převážně na ochranu druhů fauny, včetně druhů ohrožených (např. v zákoně o ochraně přírody a krajiny, v zákoně CITES, v zákoně o náhradách škod způsobených chráněnými živočichy). Ačkoli sám pojem živočich (bez dalšího) není zákonem definován, z vymezení jiných pojmů (volně žijící živočich, živočich odchovaný v lidské péči) je možno dovodit, že jde o jedince jakéhokoli živočišného

---

² Gerloch, A.: *Teorie práva*, 3. rozšířené vydání. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 159 a násl.

druhu, tedy zástupce živočišné říše (s výjimkou člověka). Jde tedy o pojem velmi široký. Naopak zvíře je pojem užší, běžně užívaný pro vyšší formy živočišstva, většinou obratlovce, opět vyjma člověka. S druhým uvedeným pojmem se setkáme obecně spíše v předpisech, které můžeme označit za předpisy k ochraně zvířat (a to nikoli jako druhů, ale jako jedinců) v rámci různých lidských činností (zejména zemědělské činnosti, ale i dalších činností, v nichž člověk přichází do kontaktu se zvířaty – např. zájmový chov zvířat, pokusy na zvířatech, přeprava zvířat apod.). Z uvedeného srovnání obou pojmů tedy také vyplývá, že kategorie živočichů zahrnuje vyšší počet živočišných druhů než kategorie zvířat.³

Základní legální definici zvířete poskytuje v českém právu zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů. Zvířetem je podle jeho § 3 písm. a) každý živý obratlovec, kromě člověka, nikoliv však plod nebo embryo. Tento zákon také vymezuje různé kategorie zvířat, například kategorie hospodářských zvířat, zvířat v zájmovém chovu, zvířat v lidské péči, zvířat volně žijících, zvířat toulavých, opuštěných, pokusných a další. Zákon na ochranu zvířat proti týrání tedy zavádí obecné vymezení zvířat jako obratlovců, které je použitelné i ve sféře dalších právních předpisů, které operují s pojmem zvíře, ale samy ho nedefinují (např. veterinární zákon, zákon o zemědělství, zákon o ekologickém zemědělství, zákon o krmivech, plemenářský zákon ad.); tyto zákony naopak pro své potřeby definují některé dílčí kategorie zvířat, typicky např. kategorii hospodářských zvířat.

3. PRÁVNÍ STATUS ZVÍŘAT

Zvířata nemohou být v českém právním prostředí subjekty právních vztahů (tj. nemohou sama být povinnými nebo oprávněnými subjekty, domáhat se sama svých práv, být pachatelem deliktu apod.), ale pouze objekty právních vztahů. To znamená, že se k nim mohou vztahovat práva a povinnosti adresované právními normami subjektům práva a dále to také znamená, že míra realizace jejich ochrany, kterou jim zejména veřejné právo poskytuje, je zcela závislá na jednání lidí (vlastníků, chovatelů, pracovníků příslušných orgánů, nevládních organizací apod.).

Právní teorie již od doby římského práva uplatňuje tezi, že zvíře je v právním smyslu věcí, a tudíž se na ně aplikují příslušná ustanovení občanského práva týkající se věcí, zejména ustanovení o vlastnickém právu. Podle tradičního názoru právní teorie jsou věcmi hmotné předměty, za předpokladu, že jsou ovladatelné a užitečné, tj. že slouží potřebám lidí,⁴

---

³ Rydval, T.: Co je (živé) zvíře? *Právník*, 3/2009, s. 332. Zde se mj. uvádí, že druhy, které spadají pod pojem zvíře, tvoří pouze 3 % živočišné říše.

⁴ Knapp, V.: *Občanské právo hmotné*, Sv. 1, Codex, Praha 1995, s. 143n.

přičemž kritéria ovladatelnosti a užitečnosti je třeba posuzovat objektivně, tj. zda je v dosahu lidských možností ji ovládat (užívat) – proto jsou věcmi v právním smyslu i volně žijící živočichové⁵, jelikož se považují za ovladatelné lovem⁶. I v českém právním řádu v současné době platí (aniž by to ovšem bylo někde výslovně stanoveno)⁷, že zvíře je věcí v právním smyslu.

Ohledně právního statusu zvířat v českém právním řádu se připravuje změna, a to v rámci rekodifikace českého soukromého práva. Připravovaný nový občanský zákoník se chystá nejen změnit právní status zvířete, ale též přinést řadu ustanovení, která výslovně pojednávají o zvířatech, resp. jejich jednotlivých kategoriích.

§ 466 navrhovaného občanského zákoníku zní: „Živé zvíře není věc. Ustanovení o věcech se na zvíře použijí přiměřeně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze živého tvora.“ Toto ustanovení znamená, že české soukromé právo se chystá opustit dosavadní pojetí zvířete jako věci. K tomu je možno doplnit, že k podobnému procesu (hovoří se o tzv. dereifikaci zvířat) již došlo nebo dochází v řadě dalších států (např. Rakousko, Německo, Švýcarsko, Polsko, Rusko), a to jako výsledek etického posunu v chápání vztahů lidí vůči ostatním tvorům, kteří jsou na rozdíl od neživých věcí cítícími bytostmi. Ze zmínky o „živém tvorů“ v § 466 vyplývá (a důvodová zpráva to potvrzuje), že zvířetem se v návrhu nového občanského zákoníku nemyslí pouze obratlovci, tak jako v zákoně na ochranu zvířat proti týrání, ale i bezobratlí, pokud jsou schopni cítit bolest nebo stres. Toto nové pojetí zvířete je tedy širší, než jsme nyní zvyklí jej vykládat ve veřejném právu.

Jaké by byly právní důsledky této chystané změny, pokud by byla přijata v uvedené podobě? Podle nynější právní úpravy je (živé i mrtvé) zvíře věcí, zatímco podle navrhované nové úpravy by mrtvé zvíře bylo rovněž věcí, ale živé zvíře nikoli. Právním problémem by pak zůstala právní povaha živého

---

⁵ Podle § 3 odst. 1 písm. d) zákona o ochraně přírody a krajiny je volně žijícím živočichem jedinec živočišného druhu, jehož populace se udržují v přírodě samovolně, a to včetně jedince odchovaného v lidské péči vypuštěného v souladu s právními předpisy do přírody, a to všechna vývojová stadia daného jedince. Z toho vyplývá, že volně žijící živočich je definován objektivně pomocí příslušnosti k druhu; jedinec takového druhu tedy odchycením charakter volně žijícího živočicha neztrácí.

⁶ O naplnění znaku ovladatelnosti lovem v případě volně žijících živočichů by bylo možno event. pochybovat. K tomu viz např. Kusák, M.: Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. České právo životního prostředí 1/2005 (15), str. 19.

⁷ Pouze trestní zákoník č. 40/2009 Sb. stanoví v § 134 odst. 1, že ustanovení o věcech se vztahují i na živá zvířata, nevyplývá-li z jednotlivých ustanovení trestního zákona něco jiného.

zvířete, není-li věci (protože návrh občanského zákoníku říká, co zvíře není, aniž by stanovil, co tedy zvíře je). Ze znění § 466 návrhu OZ a z jeho vzájemné souvislosti s dalšími ustanoveními tohoto návrhu vyplývá, že na zvířata se budou aplikovat ustanovení občanského zákoníku o věcech, s následujícími omezeními:

1. Ustanovení občanského zákoníku o věcech nebude možno na zvíře použít, pokud by to odporovalo povaze zvířete jako živého tvora, tj. například by to působilo zvířeti bolest či utrpení (příčemž není rozhodné, zda v daném případě byla či nebyla porušena příslušná veřejnoprávní úprava, např. zákon na ochranu zvířat proti týrání). Jako příklad takového případu uvádí důvodová zpráva k návrhu zákona použití psa jako zástavy v případě, že by šlo o psa lpícího na svém pánovi s tím, že pes bude předán zástavnímu věřiteli jako osobě zvířeti cizí a vystaven stresu. V tomto bodě spočívá hlavní odlišnost oproti stávající právní úpravě, která na povahu zvířete jako živého tvora nebere ohled.
2. Ustanovení občanského zákoníku o věcech se dále nepoužijí, pokud by to bylo v rozporu se zvláštními právními předpisy na ochranu zvířat. Tato podmínka není v ustanovení § 466 výslovně uvedena, ale vyplývá z § 2890, podle něhož ustanovení veřejnoprávních předpisů mají před aplikací občanského zákoníku přednost.

Ohledně připravované změny v právním statusu zvířat lze shrnout, že dochází k posunu v právním pojetí zvířat, který je odrazem etických požadavků současné doby a odpovídá trendům v zahraničních právních úpravách. Je však pravděpodobné, že z hlediska právní praxe tato změna nebude mít až takový význam, jak to na první pohled vypadá, jelikož ustanovení o věcech se na zvířata budou i nadále (s uvedenými omezeními) aplikovat.

Podle současného převažujícího pojetí jsou tedy zvířata věcmi v právním smyslu. Podle teorie práva životního prostředí ne však všechna zvířata mohou být předmětem věcných práv, zejména práva vlastnického: volně žijící živočichové „jsou v českém právu z vlastnictví vyloučeni“⁸. Vlastnění mohou být pouze živočichové, kteří nežijí ve volné přírodě a jsou v držení a ovládnutí člověkem.⁹ V souvislosti s tím lze položit otázku, zda tedy volně žijící živočichy kvalifikovat jako věci ničí (res nullius), k nimž lze vlastnické právo za určitých okolností nabýt anebo jako věci vyloučené z právního obchodu (res extra commercium), které se nemohou vůbec stát předmětem vlastnického práva. Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a

---

⁸ Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí, 3. vyd., Praha, C.H. Beck 2010, s. 57.

⁹ *Ibid.*.

krajiny (ani jiný platný zákon) tuto otázku výslovně neřeší, ale obsahuje několik ustanovení, z nichž lze a contrario dovodit, že volně žijící živočichové nemají povahu *res extra commercium*. Jsou to jednak ustanovení, v nichž tento zákon vlastnictví těchto jedinců nepřímou připouští tím, že v souvislosti s jejich ochranou hovoří o jejich vlastnících¹⁰, a dále ustanovení, v nichž tento zákon některé jiné statky z vlastnictví výslovně vylučuje¹¹. Domnívám se, že je nutno připustit, že i volně žijící živočich se může stát předmětem vlastnictví, pokud k nabytí vlastnického práva dojde v souladu se zákonem. Tak je tomu například v případě výkonu práva myslivosti podle zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti, a práva rybářského podle zákona č. 99/2004 Sb., o rybářství. V případě těchto práv platí, že vlastnictví k dosud volně žijícímu živočichovi vznikne jeho legální okupací (oprávněným odchycem či ulovením), pokud oprávnění zahrnuje i právo přisvojit si živočicha.¹²

Jiným příkladem je ovšem kategorie zvláště chráněných živočichů ve smyslu zvláštní ochrany druhů podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Tento zákon stanoví v rámci základních podmínek jejich ochrany zákaz jedince těchto druhů chytat, chovat v zajetí, držet, prodávat ad. Prolomení těchto zákazů, včetně zákazu takového jedince odchytit z přírody, držet či chovat v zajetí, je v jednotlivých případech možné pouze na základě udělení výjimky orgánu ochrany přírody podle § 56 zákona. V případě chovu jedince zvláště chráněného druhu je třeba na výzvu orgánu ochrany přírody doložit legální způsob jeho nabytí pomocí institutu prokázání původu podle § 54.¹³

---

¹⁰ Např. v souvislosti s institutem odebrání nedovoleně držených jedinců zvláště chráněných druhů živočichů má zákon v § 89 odst. 3 ustanovení, podle něhož se vlastníkem odebrané věci stává stát.

¹¹ Jeskyně nejsou podle § 61 odst. 3 cit. zákona součástí pozemku a nejsou předmětem vlastnictví.

¹² Kusák, M.: *op. cit.*, str. 19.

¹³ Zákon o ochraně přírody a krajiny, zákon na ochraně zvířat proti týrání ani jiný zákon neupravuje výslovně vztah mezi vlastnictvím ke zvířeti a jeho chovem (držení, chovem v zajetí apod.). Přestože se ve většině případů pravděpodobně bude shodovat osoba chovatele s osobou vlastníka, domnívám se, že nelze klást do plné míry rovnítko mezi vlastnické právo ke zvířeti a chov zvířete, i kdybychom pojem chovatele vnímali v užším smyslu, na rozdíl například od § 3 písm. k) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, který jej definuje velmi široce (chovatelem je každá právnická nebo fyzická osoba, která drží nebo chová (dále jen "chová") zvíře nebo zvířata, trvale nebo dočasně, přemísťuje zvíře, nebo obchoduje se zvířaty, provozuje jatky, útulky, záchranné stanice, hotely a penziony pro zvířata nebo zoologické zahrady, provádí pokusy na zvířeti nebo zvířatech anebo pořádá jejich veřejná vystoupení).

4. ZVÍŘE JAKO OBJEKT PRÁVNÍCH VZTAHŮ

Z obecné definice prvků právního vztahu vyplývá, že zvíře je objektem (předmětem) právního vztahu tehdy, pokud se k němu vztahují vzájemná práva a povinnosti stanovené právními normami subjektům tohoto právního vztahu. Zatímco část komentátorů klade rovnítko mezi objekt a předmět právního vztahu, někteří v rámci analýzy prvků právního vztahu rozlišují objekt právního vztahu (resp. jeho přímý předmět), jímž je vždy lidské chování, a předmět právního vztahu (resp. jeho druhotný předmět), jímž jsou věci, práva a jiné majetkové hodnoty, tedy to, čeho se chování subjektů týká.¹⁴ Z tohoto hlediska tedy zvíře, pokud bude předmětem právního vztahu, bude vždy jeho předmětem druhotným.

Předpokladem vzniku právního vztahu je vždy platná a účinná právní norma, která ho zakládá. Právní úpravu týkající se zvířat přímo nebo nepřímo obsahuje celá řada právních norem. Z hlediska zkoumání právních vztahů, jejichž objektem je zvíře, je k této otázce možno poznamenat dvojí:

1. Teoreticky mohou existovat i právní normy, které zakotvují subjektivní práva nebo právní povinnosti týkající se zvířat, ale zakotvují je mimo rámec právních vztahů¹⁵.
2. Ne vždy zvíře v těchto právních úpravách figuruje jako *objekt* právního vztahu, tzn. jako to, k čemu se vztahují subjektivní práva a právní povinnosti. Za takové právní vztahy, v nichž sice figurují nebo mohou figurovat zvířata, avšak nikoli jako jejich objekty, považují například právní vztahy občanskoprávní odpovědnosti za škodu způsobenou zvířetem (zde budou práva a povinnosti subjektů směřovat k náhradě škody na majetku) nebo obdobně trestněprávní odpovědnost v případě trestných činů, v nichž prostředkem spáchání trestného činu, například ublížení na zdraví, je zvíře, například útočící pes.¹⁶

Zkoumáme-li právní normy, které zakládají právní vztahy, jejichž objektem je resp. může být zvíře, zjistíme, že jde jednak o skupinu norem, v nichž je zvíře jako objekt právních vztahů výslovně uvedeno (tyto normy se týkají právě jen právních vztahů, jejichž objektem je ochrana zvířat zejména před protiprávním chováním člověka), typicky právní normy zakotvené zákonem

---

¹⁴ Knappová, M. – Švestka, J. – Dvořák, J.: *Občanské právo hmotné*, sv. 1, 4. vyd., Praha, ASPI 2005, s. 184 a 271.

¹⁵ Knappová, M. et al.: *op. cit.*, s. 179.

¹⁶ Ovšem domnívám se, že přesně naopak by tomu bylo u právních vztahů odpovědnosti za škodu způsobenou na zvířeti (zvířatech) a obdobně v oblasti trestního práva například u trestného činu týrání zvířat; zde jsou zvířata – zájem na ochraně zvířat, resp. ochrana vlastnického práva k věci, jíž je v právním smyslu zvíře, objektem příslušných právních vztahů.

na ochranu zvířat proti týrání, a jednak o skupinu norem, které upravují právní vztahy k věcem obecně, a jejichž objektem může být zvíře z důvodu, že je věcí v právním smyslu, pokud to povaha daného právního vztahu připouští. Věc se mi jeví tak, že toto dělení odpovídá nikoli absolutně, ale převážně, dělení na normy veřejného práva a normy práva soukromého. Toto dělení proto považuji z hlediska další struktury svého příspěvku za základní.

4.1 ZVÍŘE JAKO OBJEKT PRÁVNÍCH VZTAHŮ VEŘEJNÉHO PRÁVA

Právní vztahy veřejného práva vykazují vedle obecných znaků právních vztahů určitá specifika vyplývající zejména z toho, že veřejnoprávní vztahy vznikají a realizují se při výkonu veřejné správy a jejich subjekty jsou nositelé oprávnění a právních povinností stanovených normami veřejného práva. Pro právní vztahy veřejného práva je zejména charakteristické, že jedním z jejich subjektů je vždy orgán veřejné správy. Vznik veřejnoprávních vztahů bez účasti subjektu, který zastupuje zájmy státu nebo veřejnoprávní korporace a jedná jejich jménem, ani není možný.¹⁷ Na druhé straně těchto vztahů potom mohou stát jak fyzické nebo právnické osoby, tak i jiné orgány veřejné správy. Veřejnoprávní vztahy jsou vždy vztahy mocenské a subjekt, který v nich prosazuje veřejné zájmy, vystupuje v mocensky nadřazeném postavení vůči subjektům, ve vztahu k nimž se veřejná správa vykonává. To ovšem nevylučuje, aby veřejnoprávní vztahy vznikaly také z iniciativy těch subjektů, vůči nimž bude v daných vztazích příslušné veřejnoprávní působení směřovat. Veřejnoprávní vztahy mohou vznikat i proti vůli adresáta veřejného působení. Uplatňuje se zde administrativně-právní metoda právní regulace, pro niž je příznačná jednostrannost a závaznost příkazů orgánů veřejné správy. Na rozdíl od vztahů vznikajících ve sféře soukromého práva dochází ke vzniku veřejnoprávních vztahů často ze zákona nebo na základě aktu orgánu veřejné správy.¹⁸

Ohledně podoby veřejnoprávních vztahů, jejichž objektem je zvíře, je možno konstatovat, že právní úprava, která takové právní vztahy veřejného práva zakládá, tak činí převážně stanovením konkrétních povinností subjektům, které jsou v určitém specifikovaném postavení vůči zvířeti (zvířatům) - ze široké škály lze uvést jako příklad chovatele, pořadatele veřejného vystoupení zvířat, dopravce provádějícího přepravu živých zvířat, provozovatele obchodu se zvířaty, provozovatele jatek ad. Obsahem těchto přímo zákonem nebo na základě zákona kogentně stanovených povinností

---

¹⁷ Průcha, P.: *Základní pojmy a instituty správního práva*. Brno, Masarykova univerzita 1998, s. 266.

¹⁸ *Ibid.*

jsou převážně zákazy (například týrat zvířata, bezdůvodně usmrtit zvíře), příkazy (například zajistit při přepravě zvířat v dopravním prostředku dostatečnou plochu a výšku přiměřenou jejich vzrůstu, při zájmovém chovu zvířat učinit opatření proti úniku zvířat), případně omezující podmínky pro výkon určitých činností při nakládání se zvířaty. Druhým účastníkem takových právních vztahů je orgán veřejné správy, který uvedené povinnosti vrchnostensky ukládá, kontroluje jejich plnění a trestá jejich porušování. Cílem zakotvení těchto právních vztahů je pak ochrana zvířat jakožto důležitý veřejný zájem.

Za základní veřejnoprávní úpravu zacílenou na ochranu zvířat je třeba považovat zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů. Jeho působnost je mnohem širší než jen vlastní ochrana zvířat proti týrání. Kromě toho, že zakazuje všem osobám týrání a propagaci týrání zvířat a vymezuje, která jednání se kvalifikují jako týrání zvířat, upravuje také množství právních povinností při vymezených činnostech, při nichž dochází k nakládání se zvířaty (chov hospodářských zvířat, usmrcování zvířat, pokusy na zvířatech, přeprava zvířat, zájmový chov zvířat a další). Pro případy porušení stanovených právních povinností upravuje skutkové podstaty přestupků fyzických osob a správních deliktů podnikajících fyzických osob a právnických osob. Trestněprávní koncovku ochrany zvířat proti týrání pak obsahuje trestní zákon (zákon č. 40/2009 Sb.). Objektem trestného činu týrání zvířat (§ 302) a trestného činu zanedbání péče o zvíře z nedbalosti (§ 303) by bylo možno formulovat obecně jako zájem na ochraně zvířat, a to před takovým zacházením člověka, které vede k jejich zbytečnému utrpení, bolesti nebo bezdůvodnému usmrcení.

Právní vztahy, jejichž objektem je zvíře, resp. zájem na ochraně zvířat, upravuje ovšem i vysoký počet dalších zákonů z oblasti veřejného práva. Jde například o veterinární zákon č. 166/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/2004 Sb., o rybářství, zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, zákon č. 91/1996 Sb., o krmivech, zákon č. 154/2000 Sb., o plemenářství, zákon č. 162/2003 Sb., o zoologických zahradách a další. Z obecně méně známých či dílčích úprav lze pro ilustraci uvést například tyto:

- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, umožňuje v § 40 odst. 2 písm. c) policistovi vstoupit bez souhlasu uživatele na pozemek nebo do tzv. jiného prostoru (jehož příkladem může být vozidlo) – nikoli tedy do obydlí, má-li důvodné podezření, že se tam nachází týrané zvíře. Z toho vyplývá, že uživatel (vlastník) takového prostoru je povinen vstup policisty strpět.
- Zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, upravuje některé povinnosti v souvislosti s jízdou na

zvířatech a vedení a hnaní zvířat na pozemních komunikacích. V § 60 například ukládá povinnost jezdcí na zvířeti, jímž může být na pozemní komunikaci pouze osoba starší 15 let, jet při pravém okraji vozovky, průvodci zvířat hnaných po pozemní komunikaci hnát je rychlostí chůze a tak, aby provoz na pozemní komunikaci nebyl ohrožován a aby byl co nejméně omezován, přičemž takový průvodce je oprávněn v případě, že to vyžaduje bezpečnost provozu, zastavovat vozidla. Podobně je stanoveno omezení vést po pozemní komunikaci nejvýše dvě k sobě spřažená zvířata a důležitá je také povinnost vlastníka nebo držitele domácích zvířat zabránit pobíhání těchto zvířat po pozemní komunikaci.

Část věnovanou právním vztahům veřejného práva, jejichž objektem jsou zvířata, lze tedy shrnout takto: Pokud normy veřejného práva upravují právní vztahy, jejichž objektem je zvíře (zvířata), činí tak v naprosté většině případů s cílem zajistit ochranu zvířat, která je veřejným zájmem, zejména před nesprávným (protiprávním) chováním člověka vůči nim. Cíl zajistit ochranu zvířat je také určující pro podobu právních vztahů, které jsou uvedenými veřejnoprávními normami založeny, a jejich specifika, zejména oproti právním vztahům založeným normami soukromého práva. Subjekty těchto právních vztahů jsou na jedné straně fyzická nebo právnická osoba, které právní úprava ukládá určité povinnosti spočívající v určitém způsobu chování vůči zvířatům jako objektu těchto právních vztahů, a na druhé straně orgán veřejné správy, který plnění povinností kontroluje a trestá porušení.

4.2 ZVÍŘE JAKO OBJEKT PRÁVNÍCH VZTAHŮ SOUKROMÉHO PRÁVA

Právní vztahy soukromého práva jsou společenské vztahy, jejichž obsah tvoří subjektivní práva a právní povinnosti upravené normami soukromého práva. Předmět občanskoprávních vztahů je dán samotným předmětem občanského práva, jímž jsou věci, práva a jiné majetkové hodnoty. Charakteristickým znakem občanskoprávního vztahu je pak vzájemné postavení jeho subjektů. Jak stanoví § 2 odst. 2 občanského zákoníku, v občanskoprávních vztazích mají účastníci rovné postavení. Výrazným rozdílem oproti právním vztahům veřejného práva je převažující způsob vzniku soukromoprávních vztahů z hlediska výskytu jednotlivých typů právních skutečností. Typickým způsobem vzniku občanskoprávního vztahu je jeho vznik z úkonu (právního nebo protiprávního), event. z právní události nebo protiprávního stavu, zatímco přímo ze zákona nebo z konstitutivního aktu soudu nebo správního úřadu dochází ke vzniku právního vztahu zcela výjimečně.¹⁹

---

¹⁹ Knappová, M. et al.: *op. cit.*, s. 182.

Podle § 118 občanského zákoníku jsou předmětem občanskoprávních vztahů (zejména a mimo jiné) věci. Podle § 489 občanského zákoníku závazky vznikají z právních úkonů, zejména ze smluv, jakož i ze způsobené škody, z bezdůvodného obohacení nebo z jiných skutečností uvedených v zákoně. Ve sféře občanského práva půjde tedy z hlediska zkoumané oblasti zejména o celou škálu právních vztahů smluvního práva, pokud jejich předmětem může být zvíře jakožto věc v právním smyslu, a dále o právní vztahy vzniklé v důsledku uplatnění odpovědnosti za škodu, pokud byla způsobena na zvířeti (zvířatech).

V případě jednotlivých typů smluv je možné zvažovat, zda předmětem smlouvy může být zvíře jako zvláštní typ věci v právním smyslu. Zatímco zcela jistě může být zvíře předmětem například smlouvy kupní, směnné, darovací nebo smlouvy příkazní spočívající v obstarání věci – zvířete pro příkazce, naopak těžko by byla v případě zvířete možná např. smlouva o úschově věci, jistě nebude možná ani smlouva o dílo, resp. smlouva o zhotovení věci na zakázku, a pouze omezeně bude možná smlouva o půjčce (protože v jejím případě je věc dána druhově, tedy jediné v případě většího množství zvířat určených druhem).

Obtížně představitelná se zdá z hlediska povahy zvířete sice jako věci v právním smyslu, ale zároveň živého tvora, také např. smlouva o výpůjčce nebo smlouva o nájmu, která by asi byla teoreticky možná, ale pokud by např. zvíře bylo fixováno na svého pána a pobytem u osoby pro něj cizí by trpělo, možná by bylo možno uvažovat o rozporu s dobrými mravy. Pokud by smlouva byla v tomto směru výrazně nestandardní, bylo by pravděpodobně možné uvažovat o uplatnění § 39 občanského zákoníku, podle něhož je neplatný právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází nebo se přičí dobrým mravům.

Co se týká odpovědnosti za škodu, občanský zákoník stanoví obecnou preventivní povinnost v § 415, totiž že *„každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví a na majetku, na přírodě a na životním prostředí“*. Ten, komu byla způsobena škoda na jeho věci – zvířeti, se může domáhat náhrady škody od toho, kdo je za škodu odpovědný (§ 420 a násl.).

Je patrné, že právní vztahy v oblasti soukromého práva, jejichž objektem může být zvíře, mají zcela jiný charakter než popsané vztahy veřejného práva. Je to dáno samotnou povahou těchto oborů práva. Cílem právní úpravy veřejného práva je zajistit realizaci veřejných zájmů, mezi něž patří i zájem na ochraně zvířat, a to převážně prostřednictvím ukládání právních povinností bez ohledu na vůli adresáta, kdy nositel povinnosti je v podřízeném postavení vůči orgánu veřejné správy jako druhému subjektu právního vztahu. V právu soukromém jsou naopak účastníci právních vztahů v rovném postavení, vznik, obsah, změny či zánik právních vztahů jsou do značné míry závislé na jejich vůli a cílem právní úpravy je spíše vymezit rámec či mantinely pro jinak svobodné chování subjektů. Tedy zatímco část norem veřejného práva je přímo zacílena na ochranu zvířat a

pro realizaci tohoto cíle zakládá příslušné právní vztahy, v jejichž rámci se tato ochrana realizuje, v případě soukromého práva jde pouze o možnost subjektů učinit zvíře předmětem právního vztahu, pokud je to možné vzhledem k jeho povaze jako živého tvora. To samozřejmě nevylučuje, aby cílem takového právního vztahu byla v daném případě rovněž ochrana zvířete.

Ke vztahu obou typů právních vztahů je možno konečně uvést, že pravidla stanovená pro ochranu zvířat zákony z oblasti veřejného práva (např. zákonem na ochranu zvířat proti týrání) mají přednost před smluvní svobodou subjektů soukromoprávních vztahů. Tedy například by byla protizákonná taková smlouva týkající se zvířete, jejímž obsahem by bylo jednání naplňující znaky týrání zvířat.

5. ZÁVĚR

Cílem mého příspěvku bylo popsat současné pojetí právního statusu zvířat a jeho navrhovanou novou podobu v rámci připravovaného občanského zákoníku a uvažovat o podobách právních vztahů, jejichž objektem je nebo může být zvíře. V rámci rozlišení právních pojmů živočichů a zvířete jsem poukázala na skutečnost, že pojem živočichů je pojmem širším zasahujícím všechny druhy živočišné říše, zatímco pod pojmem zvířata se rozumějí převážně pouze obratlovci. České právo životního prostředí užívá pojem živočichů převážně v souvislosti s ochranou druhů v rámci ochrany biologické rozmanitosti, zatímco s pojmem zvířete operuje v oblasti ochrany zvířat – jedinců před protiprávním chováním člověka.

Zvířata, která v českém právním prostředí mohou figurovat pouze jako objekty právních vztahů, nikoliv jako jejich subjekty, jsou považována za věci v právním smyslu, a tudíž se na ně aplikují ustanovení občanského práva o věcech. V této otázce se v České republice připravuje změna, spočívající v provedení právní dereifikace zvířat: podle návrhu nového občanského zákoníku zvířata nadále nemají být věcmi, ale ustanovení o věcech bude možno na ně nadále s určitými omezeními aplikovat. Ohledně právního postavení zvířat jsem dále zkoumala otázku zvířat jako předmětu vlastnického práva. Dospěla jsem k závěru, že volně žijící živočichy nelze bez dalšího považovat za věci vyloučené z vlastnictví, že vlastnické právo k nim lze za zákonem vymezených okolností nabýt.

Úvahy o zvířatech jako možných objektech právních vztahů jsem s ohledem na dvojakost povahy právní úpravy, která takové právní vztahy zakládá, rozčlenila na oblast právních vztahů veřejného práva a právních vztahů soukromého práva. Hlavní odlišnosti těchto dvou základních typů právních vztahů vyplývají ze samé podstaty těchto právních oblastí a spočívají zejména v charakteru těchto právních vztahů, v subjektech a jejich vzájemném postavení, ve způsobu vzniku těchto vztahů jak z hlediska formy, tak z hlediska vůle subjektů a v metodě právní regulace. Podobu těchto právních vztahů pak předurčuje cíl, který daná právní úprava sleduje,

a který je zřetelný zejména z úpravy příslušných právních vztahů veřejného práva – je jím ochrana zvířat jakožto důležitý veřejný zájem, jejíž úprava má v případě rozporu s ujednáním soukromého práva před ním přednost.

Literatura:

- Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí, 3. vyd., Praha, C.H. Beck 2010, 678 s., ISBN 978-80-7400-338-7.
- Gerloch, A.: Teorie práva, 3. rozšířené vydání. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, 343 s., ISBN 80-86743-85-6.
- Knapp, V.: Občanské právo hmotné, Sv. 1, Praha, Codex, 1995.
- Knapp, V.: Teorie práva, 1. vydání. Praha, C.H.Beck 1995, 247 s., ISBN 80-7179-028-1.
- Knappová, M. – Švestka, J. – Dvořák, J.: Občanské právo hmotné, sv. 1, 4. vyd., ASPI Praha 2005.
- Kusák, M.: Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. České právo životního prostředí 1/2005 (15), str. 3 – 80.
- Pekárek, M.: Vlastnictví a životní prostředí. In: Damohorský, M. (Ed.): Sborník z konference Právo životního prostředí – Vlastnické právo a ochrana životního prostředí, Trestní právo a ochrana životního prostředí. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Praha 2000, s. 9-15.
- Průcha, P.: Základní pojmy a instituty správního práva. Masarykova univerzita, Brno 1998. Heslo Správně právní vztahy, s. 265-267.
- Rydval, T.: Co je (živé) zvíře? Právník 3/2009, s. 331-338.

Kontakt – email:

mullerova@ilaw.cas.cz